

Samisk litteraturstrategi

Vedtatt av sametingsrådet 25.06.19

Sak RS 062/19

SÁMEDIGGI
SAMETINGET

Ávjovárgeaidnu 50
9730 Karasjok/Karášjohka
Telefon +47 78 47 40 00
samediggi@samediggi.no
www.samediggi.no

Innhold

1	Innledning	4
2	Formidling av samisk litteratur	5
2.1	<i>Utfordringer</i>	5
2.2	<i>Strategi: Styrke formidling av samisk litteratur</i>	5
3	Produksjon av samisk litteratur	8
3.1	<i>Dagens situasjon</i>	8
3.2	<i>Utfordringer</i>	8
3.3	<i>Strategi: Øke produksjon av samisk litteratur.....</i>	8
4	Budsjett.....	10

1 Innledning

Strategien har to hovedmål: å styrke formidling og produksjon av samiskspråklig litteratur. Hvert mål har sine strategier med tiltak som skal bidra til mer litteratur på alle samiske språk, mer synliggjøring av litteraturen og bedre samarbeid mellom de ulike aktørene.

Til grunn for litteraturstrategien ligger flere redegjørelser og meldinger allerede vedtatt av Sametinget. Sametingsrådets tiltredelseserklæring vektlegger et mangfoldig og fritt kulturliv med litteraturen som en del av det, samt viktigheten av å utvikle språket og språkarenaer (Muohčačalmmit erklæringen (2017)). Sametingsrådets redegjørelse om samisk litteratur (2018) vektlegger en utvikling av litteraturens egenverdi, i tillegg til at den er med på å fremme samisk språkutvikling. Litteraturredegjørelsen presenterte flere innsatsområder med mål og strategier innenfor hele verdikjeden for samisk litteratur, deriblant formidling av samisk litteratur. Sametingets strategier for samiske språk - Giellelutnjeme – Giellalápmim – Giellalokten (2018) – konstaterer at «litteratur hjelper oss å utvikle språket og ordforrådet, og utvider vår bevissthet og gir nye ideer og begreper å tenke med». Giellalokten inneholder flere innsatsområder som omhandler samisk litteratur, både innenfor produksjon, leselyst og formidling og det er derfor naturlig å inkludere noen av tiltakene i dette dokumentet.

Formidling av litteratur er å gjøre litteraturen kjent og skape leselyst. For å styrke formidlinga av samisk litteratur er det avgjørende at det finnes en større bredde i utgivelser både når det gjelder sjanger, målgruppe og språk. Det er både viktig med produksjon av samiskspråklig litteratur og med formidlingstiltak for å synliggjøre samisk litteratur skrevet av samiske forfattere.

På generell basis kan man si at det utgis for få samiske bøker i året og at disse ikke får behørig omtale i media. Samisk litteratur og samiske forfattere vies lite plass i den samiske samfunnsdebatten, men også i den generelle samfunnsdebatten for øvrig. I Sametingets kunstnerundersøkelse fra 2019 er dette en problemstilling som løftes også fra de samiske forfatterne. Det vises til at det er behov for mer oppmerksomhet rundt samisk kunst og litteratur i nasjonale medier og i Norden. I tillegg poengteres behovet for flere arenaer der forfatterne kan delta og slik formidle sin litteratur samt at det er behov for en innkjøpsordning for samisk litteratur.

Litteratur på ens eget språk er viktig både for språkets status og for enkeltindividet. Litteraturen kan få fram endringer, skape empati og vise at tankemåter og handlingsmønstre sjelden er naturgitte. Den kan bidra til gjenkjennelse, formidle felles verdier og identitet, utfordre og få oss å forstå. Derfor er det viktig for et lite folk at det blir produsert og formidlet litteratur på ens eget språk. Den samiske litteraturen må økes gjennom flere utgivelser. I tillegg må litteraturen formidles på en god måte og være lett tilgjengelig.

2 Formidling av samisk litteratur

2.1 Utfordringer

Samisk litteratur og samiske forfattere vies lite plass i medier, og det er få aviser eller blader som jevnlig har bokanmeldelser av samisk litteratur. Konsekvensen av dette er at samisk litteratur og samiske forfattere ikke får den oppmerksomheten de trenger for å nå ut til lesere.

Barn blir i stor grad lest for av foreldrene. Det finnes et forholdsvis godt utvalg av barnebøker på de samiske språkene og mange er også oversatt til norsk. Forskning viser at høytlesing styrker utviklingen av både talespråk og lese- og skriveferdigheter. I tillegg øker sannsynlighetene for at barna blir glade i å lese senere i livet. utfordringen for å bevare interessen for å lese er at det må produseres og utgis litteratur tilpasset de eldre barna og ungdom.

Det er lite utvalg av litteratur som er tilpasset samisk ungdom, og det er kostnadsfullt å oversette litteratur fra andre språk til samisk. I dag er tilbudet for ungdom på nordsamisk om lag en hyllemeter med romaner. Skjønnlitteratur for de med lule- og sørsamisk språk, får enda færre titler til rådighet. Dette gjør at de som er interessert i å lese litteratur som er populært både nasjonalt og internasjonalt må lese dette på norsk eller på engelsk. For å engasjere ungdom til å lese må man ha litteratur som relaterer seg til dem i større grad enn til tradisjon og forventning om hva de bør lese.

Bibliotek og litteraturfestivaler er viktige arenaer for å gjøre samisk litteratur kjent. Mange samiske kulturfestivaler har egne litteraturprogram. I tillegg blir samiske forfattere invitert til andre nasjonale og internasjonale litteraturfestivaler. Litteraturhusene har hatt fokus på samisk litteratur, og samisk litteratursenter i Karasjok har egne litteratur arrangement.

Det er positivt at samisk litteratur og samiske forfattere blir presentert på andre arenaer. Samtidig er det et stort behov for de samiske forfatterne å ha egne arenaer hvor de presenterer sin litteratur og hvor de kan møte lesere. Sametinget arrangerer litteraturdager hvert år i samarbeid med Sámi girječállidsearvi / SGS. Sametingets litteraturdager er godt etablert i det samiske litteratur og forfattermiljøet og har stor deltakerinteresse av både skoleelever og andre. Det er fortsatt behov for å beholde litteraturdagene i den formen den arrangeres i dag. Derimot ser man et behov for å tilføre mer midler til denne for å ha et større handlingsrom til å utvikle og utvide programmet og å invitere flere forfattere. I tillegg er det et ønske om å arrangere litteraturdagene andre steder enn på Sametinget i Karasjok.

Det eksisterer ikke en innkjøpsordning for samisk litteratur. Norsk kulturråd har innkjøpsordning for norsk litteratur, men samisk litteratur er ikke en del av denne. Sametinget jobber for at samiskspråklig litteratur og samisk litteratur på andre språk skal i den eksisterende innkjøpsordningen.

2.2 Strategi: Styrke formidling av samisk litteratur

Det er et stort behov for mer målrettet formidling av samisk litteratur for å øke interessen og for å få flere lesere. Ved å opprette formidlingsstillinger i lule- og sørsamisk område vil disse kunne etablere tettere samarbeid mellom ulike institusjoner for å synliggjøre samisk litteratur ved å tilrettelegge for ulike arrangement. I den forbindelse er de samiske språksentrene / samiske institusjoner viktige

samarbeidspartnere. Språksentrenes arbeid bidrar til synliggjøring av samiske språk, og er med på å skape samlingspunkter og arenaer for bruk av samiske språk.

Sametinget ser behov for å øke interessen for samisk litteratur og å motivere til lese og skrive lyst (fra: «Sametingets strategier for samiske språk»). Her vil naturlige samarbeidspartnere kunne være de lokale bibliotekene og fylkesbibliotekene.

Ansvarsfordelinga mellom forvaltningsnivåene er slått fast i lov om folkebibliotek. Bibliotekene er pålagt gjennom lov å drive aktiv litteraturformidling, og å vektlegge «kvalitet, allsidighet og aktualitet i sine tilbud til barn og voksne». Kommunene har ansvaret for den faglige og økonomiske driften av folkebibliotekene og skolebibliotekene i grunnskolen. Statens ansvar er bibliotekformål som ikke naturlig hører inn under den enkelte kommunes ansvarsområde, eller som er av særlig betydning for opprettholdelse av et nasjonalt biblioteksystem. Staten har driftsansvar for bibliotekene i universitets- og høgskolesektoren og en rekke spesialbibliotek.

Folkebibliotekene skal «... fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet». Det vil si at de har selv et ansvar for gi et bibliotektilbud også til samiske brukere som er bosatt i kommunen.

Sametingets bibliotek skal bistå bibliotekene slik at de har en god og oppdatert samling av samisk materiale tilgjengelig i biblioteket. I tillegg skal biblioteket bidra med å synliggjøre samiske forfattere og å informere om ny samisk litteratur.

2.2.1 Tiltak 1. Styrke formidling i lule- og sørsamisk område

Det opprettes 2 formidlingsstillinger med bred kompetanse innen samisk språk, litteratur og formidling. Dette gjennomføres ved at det i tilknytning til Sametingets bibliotek opprettes stillinger i lule- og sørsamisk område. Det vil være i samsvar med det som står i St.meld.nr. 23, 2008-2009 Bibliotek: «Sametingets bibliotek har det overordnede ansvaret for å styrke og utvikle bibliotektilbudet til det samiske folket», og vil bidra til at Sametingets bibliotek blir et bibliotek for hele det samiske området.

Stillingen i lulesamisk område etableres på Árran lulesamisk senter.

Stillingen i sørsamisk område etableres på Sijti Jarngge.

Stillingene skal bl.a.:

stimulere til at folkebibliotekene i lule- og sørsamisk område formidler samisk litteratur ved å arrangere samiske forfatterbesøk, lesestunder på samisk etc.

oppsøke barnehager og skoler med samiske barn for å informere om samisk litteratur

etablere et godt samarbeid med bibliotekene slik at de får en god samling av samisk litteratur.

samarbeide med samiske språksentre, samiske kultursentre om formidling av samisk litteratur.

bruke sosiale- medier for å synliggjøre og informere om samisk litteratur.

delta på samiske festivaler med f.eks. forfatter presentasjoner.

2.2.2 Tiltak 2: Styrke formidling i nordsamisk område

Troms fylkeskommune etablerte Samisk bibliotekjeneste som resultat av et utrednings- og prosjektarbeid som viste at den samiskspråklige litteraturen og litteratur om samiske forhold var lite kjent, og for å bidra til at folkebibliotekene skulle få økt bevissthet om det samiske. Samisk bibliotekjeneste fungerer også i praksis som et husbibliotek på Senter for nordlige folk. Gjennom nyhetsbloggen Samisk bibliotekjeneste publiseres jevnlig informasjon om nye samiske utgivelser for bibliotek i hele landet, og også for et betydelig antall utenlandske brukere.

Det er ved flere anledninger gitt uttrykk for at et slikt informasjonsarbeid bør ligge hos Sametingets bibliotek som har det nasjonale ansvaret for bevaring og formidling av samisk litteratur. Troms fylkeskommune ønsker et samarbeid med Sametinget om stillingen som er tilknyttet Samisk bibliotekjeneste. Troms fylkeskommune og Sametinget må avklare nærmere på hvilken måte dette kan utføres. Samarbeidsområder og kostnader knyttes til en egen samarbeidsavtale.

Et samarbeid vil kunne være å:

utvikle nyhetsbloggen Samisk bibliotekjeneste: oversette tekst til samisk, publisere nyheter
presentere barnebøker i Troms/Finnmark i forbindelse med IBBY barnebokforum. IBBY gir en samlet oversikt over årets litterære produksjon for barn og unge utgitt i Norge: litteratur på samisk, bildebøker, barnebøker, ungdomsbøker og faktabøker.

delta og samarbeide om arrangement, f.eks. litteraturdagene

etablere et godt samarbeid med bibliotekene slik at de får en god samling av samisk litteratur.

2.2.3 Tiltak 3: Arrangere samisk litteraturdager

Sametinget utvider og tilfører mer midler til litteraturdagene for å ha et større fokus på samisk litteratur og samiske forfattere. Litteraturdagene vil være en arena der samiske forfattere møter hverandre, og der de får presentert sin litteratur for publikum.

2.2.4 Tiltak 4: Lesekampanjer i samarbeid med bibliotek

Initiere leskampanjer i samarbeid med bibliotek der man på forhånd lager samiskspråklig informasjonsmaterieil i forbindelse med leskampanjene.

2.2.5 Tiltak 5: Tilskudd formidling av samisk litteratur på bokbussene

Direktetilskuddet fra Sametinget til bokbussene avvikles fra 1.1.2020. Det etableres en ny ordning for de bokbussene som ønsker å videreføre tjenesten. Sametingets driftstilskudd kan ikke overstige kr 500 000 pr. buss.

3 Produksjon av samisk litteratur

3.1 Dagens situasjon

Sametinget har årlig bevilget tilskudd til utgivelser av samiskspråklig litteratur over en søkerbasert ordning. Søkermassen er stor og antallet søknader øker år for år. Litteraturtilskuddet tildeles utgivelser av både skjønnlitteratur, faglitteratur og digitale utgivelser. Sametinget er stort sett alene om å gi støtte til samiskspråklig litteratur som blir en utfordring når det kommer til produksjon av samisk litteratur. Sametinget har i liten grad prioritert oversettelser i sine tilskuddsordninger. I den grad det har vært prioritert oversettelser, har det i mange tilfeller vært til lule- og sørsamiske bøker. Derimot har det lenge blitt etterlyst oversettelser av populær litteratur til samisk, spesielt til ungdom.

I tillegg til litteraturordningen bevilges det direkte tilskudd til produksjonsstøtte til 5 samiske forlag. Den direkte støtten skal sikre drift av de samiske forlagene, i tillegg til å sikre samiskspråklige utgivelser. Støtten skal også brukes til markedsføring av samiske forfattere og samisk litteratur. Ordningen med direkte tilskudd er ny og ble igangsatt i 2018. Målet er å gi forlagene større ansvar og forutsigbarhet i utvelgelse av bokmanus og samarbeid med samiske forfattere. Dette gir i tillegg samiske forfattere en større forutsigbarhet og hyppigere titler å sette inn i sin bibliografi, noe som har vært uttrykt som en utfordring blant mange samiske forfattere.

3.2 Utfordringer

Produksjonen av samisk litteratur er for lavt til å kunne gi alle generasjoner tilgang til samisk litteratur som igjen ville forsterke identitetens og språkets status. Det er et særlig stort behov for mer produksjon av lule- og sørsamisk litteratur. Hovedutfordringen er at det finnes svært få forfattere som skriver originalt på lule- eller sørsamisk og de seneste årene har det derfor vært et stort behov for å oversette bøker til disse språkene. Det er nødvendig å vurdere alternativ bruk av de tilgjengelige ressursene som i større grad fremmer målet om mer samisk litteratur. I de lule- og sørsamiske områdene finnes det færre institusjoner enn i nordsamisk område og det er derfor blitt en nødvendighet at de samiske språksentrene får en mulighet til å jobbe med å bidra til å oversette og fremme samisk litteratur.

Oversetting av bøker er ikke bare en kulturpolitisk sak, men også en språkpolitisk sak. Størrelsesordenen til Sametingets produksjonsstøtte til samisk litteratur per dags dato tillater ikke finansiering av oversettelser av populære romaner til samisk. Det finnes i dag ingen andre støtteordninger der man kan søke om midler til å oversette bøker til de samiske språkene. Det finnes lite ny samisk litteratur tilgjengelig digitalt som i tillegg er tilpasset dagens teknologiske plattformer. Det må produseres flere samiske lyd- og e-bøker og de må gjøres mer tilgjengelig. Lydbokapplikasjoner har blitt veldig populært, og gjør det enkelt å lytte til bøker. Samiske lydbøker burde enten få en egen applikasjon, eller inkluderes i allerede eksisterende applikasjoner.

3.3 Strategi: Øke produksjon av samisk litteratur

3.3.1 Tiltak 1: Øke tilskudd til produksjon av samisk litteratur

Sametingets søkerbaserte ordning til litteraturproduksjon økes for å få opp produksjonen av samiskspråklige bøker i papirformat, ebok og lydbok. Deler av økningen til Sametingets søkerbaserte

ordning til litteraturproduksjon skal øremerkes til lule- og sørsamiske bøker. Det skal være mulig å gi støtte både til originallitteratur og til oversettelser.

3.3.2 Tiltak 2: Øke støtten til de 5 samiske forlag som får direkte tilskudd

Sametingets direktetilskudd til samiske forlag økes. Deler av økningen øremerkes markedsføring og formidling av samiskspråklig litteratur og samiske forfattere. Forlagene skal sende inn en formidlingsplan/markedsføringsplan på bruk av de økte midlene. Deler av økningen øremerkes til produksjon av lule- og sørsamiske bøker. Det skal være mulig å gi støtte både til originallitteratur og til oversettelser. I tillegg bør samiskspråklige bøker produseres i ebokformat og i lydbokformat.

4 Budsjett

Tiltak	Budsjett
Styrke formidling i lule- og sørsamisk område, administrasjon budsjett	1 700 000
Styrke formidling i nordsamisk område, prosjekt i egen regi	300 000
Arrangere samiske litteraturdager	200 000
Lesekampanje, prosjekt i egen regi	200 000
Tilskudd formidling av samisk litteratur på bokbussene	2 500 000
Tilskudd til prosjektstøtte til samisk litteratur - søker basert tilskudd	1 200 000
Tilskudd til utvikling og fremming av samisk litteratur - direkte tilskudd	3 900 000
	10 000 000